

Drogvaneundersökning i Göteborg 2013

Undersökningens upplägg och genomförande

Undersökningen i Göteborgs kommun har genomförts som en totalundersökning i samtliga klasser i årskurs 9 och i gymnasiets år 2. Enkäten skulle företrädesvis besvaras under vecka 11, de klasser som inte hade möjlighet till detta fick istället besvara enkäten under vecka 12 eller 13. Tolv klasser i årskurs 9 och 20 i gymnasiets år 2 besvarade enkäten efter påsklovet. Detta beslut togs, i samråd med uppdragsgivaren, då nyttan med att få in dessa klasser ansågs överväga nackdelen med att dessa elever besvarade enkäten efter svarsperiodens slut.

Formuläret som eleverna i Göteborgs kommun besvarade innehöll 65 frågor och var identiskt med det formulär som användes i 2013 års riksuppsökning, med undantag av en fråga på första sidan där Göteborgseleverna ombads att uppge i vilket område de bor, samt två extra frågor i slutet av formuläret. Innan enkätformulären skickades ut kontaktades rektorerna på de skolor som skulle delta i undersökningen. Enligt CANs instruktioner ska formulären besvaras i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden. För att elevernas anonymitet ska vara skyddad får eleverna själva stoppa formuläret i ett kuvert som de sedan ska klistra igen. De ska även informeras om att deras svar endast kommer att användas för statistiska bearbetningar och att inga resultat från enskilda klasser redovisas.

Bortfall

I den här typen av skolundersökningar finns två typer av bortfall. Det ena utgörs av de elever vars klasser av olika skäl inte deltagit i undersökningen och det andra utgörs av elever som varit frånvarande i samband med datainsamlingen.

Bortfallet på klassnivå redovisas i tabell A. Vilken betydelse bortfallet kan ha för resultaten är något som bör beaktas när tabeller och diagram tolkas. Bortfall på klassnivå kan i princip sägas vara allvarigare i gymnasiet än i grundskolan. Detta eftersom sammansättningen av elever i gymnasieklasserna i högre grad sker utifrån elevernas intressen och egenskaper, medan elevsammansättningen i grundskolan kan antas vara mer slumpmässig. Klassbortfallet i Göteborg uppgick till en procent i årskurs 9 och 13 procent i gymnasiets år 2, vilket får anses som lågt.

De två klasser som kategoriserats som tekniskt bortfall utgörs av klasser som besvarat enkäten utan att de individuella svarskuverten använts, vilket är väsentligt för elevernas integritet samt viktigt för viljan att rapportera känsliga beteenden.

Tabell A. Klassbortfall. Antal klasser i urvalet och antalet klasser som ej deltagit samt bortfallet på klassnivå i procent i Göteborg.

	Årskurs 9	Gymnasiets år 2
Antal klasser i urvalet	198	309
Antal klasser som ej deltagit	1	38
Tekniskt klassbortfall (antal)	1	1
Bortfall på klassnivå, procent	1%	13%

I tabell B redovisas bortfallet på individnivå, det vill säga antalet elever i deltagande klasser som av olika anledningar var frånvarande vid undersökningstillfället. I Göteborg uppgick det individuella bortfallet till 16 procent i årskurs 9 och 21 procent i årskurs 2. I samband med undersökningen har uppgifter tagits in om orsakerna till frånvaron. Sjukdom var den vanligaste orsaken till individuellt bortfall i båda årskurserna. Det är frivilligt för eleverna att fylla i enkäten, i Göteborg var det noll procent (elva respektive 12 elever) som rapporterades ha avstått från att delta i undersökningen.

Tabell B. Individbortfall. Bortfallet i procent fördelat på bortfallsorsak i Göteborg.

	Årskurs 9	Gymnasiets år 2
Andel frånvarande elever (totalt)	16	21
Sjuk	7	9
Giltig frånvaro	4	5
Ogiltig frånvaro	5	7
Vägrat besvara enkäten	0	0

I anslutning till 1993 års nationella undersökning gjordes en särskild studie i årskurs 9 i Stockholms skolor. Då gjordes även en uppföljning av bortfallet genom att de elever som var frånvarande vid undersökningstillfället fick besvara formuläret när de återvände till skolan. Som väntat redovisade eleverna i bortfallsuppföljningen en större konsumtion av alkohol, narkotika och tobak än i undersökningmaterialet. De ursprungliga undersökningresultaten påverkades emellertid inte med mer än enstaka procentenheter om man beaktade de senare erhållna uppgifterna om bortfallet (Andersson & Hibell 1993).

Innan bearbetningen av data kan påbörjas sorteras de formulär bort som bedömts vara uppenbart skämtsamt, överdrivet eller otillräckligt ifyllda. Bedömningen görs utifrån följande fasta kriterier uttryckt i fyra programmerade datafilter:

Filter 1: Ej svarat på 5 eller fler av 9 centrala frågor (fr 5, fr 8 fr 13, fr 32, fr 33, fr 34, fr 36, fr 41).

Filter 2: Svarat "Ja" på alla narkotiska preparat (fr 42) förutom alternativen "Vet ej" och "Annan typ".

Filter 3: Svarat "två gånger eller mer" på 16 eller fler av 18 frågor i frågebatteriet över problem i samband med att man druckit alkohol (fr 31).

Filter 4: Druckit över 100 liter ren alkohol/år. Mättet skapas av de olika dryckernas kvantitet och frekvens (fr 16–25).

Efter filtreringen av datamaterialet sänks de elever vars alkoholkonsumtion uppgick till mellan 51–100 liter ren alkohol/år ned till 50 liter. För en utförlig beskrivning om detta se *Så görs CANs skolundersökning* (Gripe 2013).

Utöver de som sorteras bort med ovanstående filter exkluderas även de enskilda enkäter som har skickats in tillsammans med en klass men utan individuellt svarskuvert. I Göteborg var det inte några enskilda elever som blivit utan svarskuvert.

Antalet bearbetade formulär redovisas i tabell C. I Göteborg finns 3 468 niondeklassares enkätsvar färdiga för bearbetning, motsvarande siffra för gymnasiets år 2 är 4 188. 77 (2%) respektive 75 (2%) enkäter sorterades bort på grund av undermåliga svar.

Tabell C. Antalet bearbetade och antalet bortsorterade formulär.

	Årskurs 9	Gymnasiets år 2
Antal bearbetade formulär	3 468	4 188
Antal bortsorterade formulär	77 (2 %)	75 (2 %)

Svarens tillförlitlighet

Vid flera studier av den vuxna befolkningen har man funnit en ovilja att redovisa känsliga förhållanden och att respondenterna medvetet eller omedvetet underskattar sin konsumtion av bland annat alkohol och tobak. Det kan naturligtvis inte uteslutas att somliga elever i föreliggande studie skulle rapportera en för låg konsumtion (underrapportering) på grund av att frågan är av känslig natur som, t.ex. användningen av narkotika. Men även motsatsen kan förekomma, det vill säga att man uppger en för hög konsumtion (överrapportering). En möjlig orsak till att uppge en alltför hög alkoholkonsumtion kan vara att man vill imponera på sina kamrater.

Trots att formulären ska besvaras under samma former som vid ett enskilt skriftligt prov kan det inte alla gånger undvikas att några har möjlighet att se vad andra svarar. Vetskapen om att andra eventuellt har möjlighet att se svaren kan medföra att somliga även i enkätsituationen uppger ett falskt konsumtionsbeteende. Denna problematik hanteras med hjälp av de fyra filter som beskrivs ovan.

För att minska risken för att eleverna inte skall svara sanningsenligt genomförs undersökningen helt anonymt. Vid genomförandet av undersökningen ska en lärare vara närvarande för att bland annat motverka störande moment och se till att undersökningen genomförs enligt instruktionerna från CAN. Detta ger dock ingen fullständig garanti för att somliga inte angett en över- eller underkonsumtion av alkohol, narkotika eller andra droger.